

2011. július 9. szombat
Bírák könyve 19

Dr. Hodossy-Takács Előd

Egy lévita Betlehembe utazik

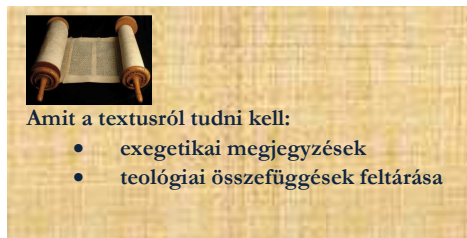
^{19,1}Abban az időben, amikor nem volt király Izráelben, egy lévita jövevényként élt Efraim hegyvidékének a szélén. Ez a júdai Betlehemből vett magának egy másodfeleséget. ^{19,2}Másodfelesége azonban paráznaságot követett el, és elment tőle apja házához, a júdai Betlehembe; ott is maradt négy hónapig. ^{19,3}De a férje útra kelt, elment érte, hogy a lelkére beszéljen és visszavigye. Szolgája és két szamár volt vele. Az asszony bevezette apja házába, és mikor az apja meglátta őt, örömmel ment eléje. ^{19,4}Mivel apósa, a nőnek az apja, marasztalta őt, nála maradt három napig; ettek, ittak, és ott töltötték az éjszakát is. ^{19,5}Amikor a negyedik nap korán reggel fölkeltek, és ő indulni készült, azt mondta a nő apja a vejének: Lakjál jól valami harapnivalóval, és csak azután menjetek el! ^{19,6}Le is ültek, és mind a ketten ettek és ittak. Azután ezt mondta a nő apja a férfinak: Maradj itt még az éjjel, és érezd jól magad! ^{19,7}A férfi indulni készült, de az apósa addig marasztalta, míg ott nem maradt megint éjszakára. ^{19,8}Az ötödik napon is korán reggel fölkel, hogy elinduljon, de a nőnek az apja ezt mondta: Lakjál jól, és maradjatok itt napnyugtáig. Így ettek mind a ketten. ^{19,9}Ekkor a férfi menni készült másodfeleségével és szolgájával, de az apósa, a nőnek az apja, ezt mondta neki: Nézd, már bealkonyodott, sötét van, maradjatok itt éjszakára! Beesteledett, maradj hát itt, és érezd jól magad! Majd holnap korán útra kelhettek, és hazamehettek. ^{19,10}De a férfi nem akart ott maradni éjszakára, hanem útra kelt, és eljutott Jebúszig, azaz Jeruzsálemig. Két fölnyergelt szamár volt vele, meg a másodfelesége.

A lévita a benjámini Gibeában

^{19,11}Amikor Jebúsznál voltak, és már nagyon későre járt az idő, azt mondta a szolga az urának: Gyerünk, térjünk be ide, a jebúsziai városába, és szálljunk meg benne! ^{19,12}Az ura azonban ezt mondta neki: Ne térjünk be idegen városba, ahol nem Izráel fiai laknak; menjünk tovább Gibeáig! ^{19,13}Majd ezt mondta a szolgájának: Igyekezzünk elérni valamelyik helységet, és szálljunk meg Gibeában vagy Rámában! ^{19,14}Továbbmentek tehát, és épp akkor ment le a nap, amikor a benjámini Gibeá mellett voltak. ^{19,15}Akkor befordultak, hogy bemenjenek oda, és megszálljanak Gibeában. Bementek és leültek a város terén, de senki sem fogadta be őket a házába éjszakai szállásra. ^{19,16}Végre egy öregember jött este a mezei munkából. Ez az ember az Efraim hegyvidékéről való jövevény volt Gibeában. A helység lakosai benjáminiaiak voltak. ^{19,17}Amikor fölnézett az öregember, és meglátta az úton levő embert a város terén, megkérdezte: Honnan jössz és hová mész? ^{19,18}Ő azt felelte neki: Átutazóban vagyunk a júdai Betlehemből Efraim hegyvidékének a szélére, mert odavaló vagyok. A júdai Betlehemben jártam, és most az Úr házához megyek, de senki sem fogad be engem a házába. ^{19,19}Pedig szalmánk és abrakunk is van a szamaraknak, van kenyérünk és borunk is magamnak, szolgálódnak és ennek a legénynek, aki szolgálóddal van. Nincs semmire szükségünk. ^{19,20}Ekkor azt mondta az öregember: Békesség neked! Amire csak szükséged van, az az én gondom. Csak itt ne maradj a téren éjszakára! ^{19,21}És elvezette a házához, abrakot adott a szamaraknak, azután megmosták a lábukat, ettek és ittak.

Gibeá lakosainak vétké

^{19,22}Miközben ők jól érezték magukat, a város férfiai, elvetemült emberek, körülvették a házat, az ajtóhoz tódultak, és ezt mondták annak az öregembernek, a házigazdának: Hozd ki azt a férfit, aki a házadba jött, hadd ismerjük őt. ^{19,23}Akkor kiment hozzájuk az az ember, a házigazda, és ezt mondta nekik: Atyámfiai, ne tegyetek rosszat, hiszen az én házamba jött ez a férfi, ne kövessetek el ilyen gyalázatos dolgot! ^{19,24}Itt van az én hajadon lányom, meg a férfi másodfelesége, kihozom őket, erőszakoskodjatok azokkal, és tegyetek velük, ami nektek tetszik, de ezzel a férfival ne kövessetek el ilyen gyalázatos dolgot! ^{19,25}A férfiak azonban nem akartak ráhallgatni, ezért fogta az az ember a másodfeleségét, és kivitte hozzájuk az utcára. Azok pedig egész éjjel vele háltak, és erőszakoskodtak vele reggelig, és csak hajnalhasadtakor engedték el. ^{19,26}Reggelre kelve megjött az asszony, de összeesett annak az embernek a háza előtt, akinél az ura volt, és ott maradt, míg világos nem lett. ^{19,27}Reggel fölkel az ura, kinyitotta a ház ajtaját, és kijött, hogy útra keljen. Akkor látta, hogy az asszony, a másodfelesége ott esett össze a ház bejáratánál, és keze a küszöbön van. ^{19,28}Mondotta neki: Kelj föl, és menjünk! De az nem válaszolt. A férfi föltette a szamárakra, útnak indult, és hazament. ^{19,29}Hazaérve kést vett elő, fogta a másodfeleségét, a testét tizenkét darabra vágta, és szétküldte Izráel egész területére. ^{19,30}Aki csak látta, ezt mondta: Nem történt semmi ilyesmi, nem látott senki ilyet, amióta kijötték Izráel fiai Egyiptomból, mind a mai napig. Vegyétek ezt fontolóra, tanácskozzatok és beszéljétek meg!

19. fejezet – A meggyalázott másodfeleség

A könyv utolsó egysége kezdődik ezzel a fejezettel. Tekint-
hetjük ezt a részt a második függeléknek is, funkciója a könyvben
egyértelműnek tűnik: megmutatja az olvasónak, hogy ekkor már
valóban fenntarthatatlan a bírák által megtestesített vezetés. Miért?
Azért, mert elégtelen, alkalmatlan arra, hogy megőrizze a népet a
tragédiáktól. A 19. fejezet eseményei azt mutatják, hogy morálisan
rettenetes mélységbe süllyedt a nép egy része: nő hagyja el férjét,

városlakók veszik semmibe a vendégjogot, erőszakot követnek el. Az egész egy rémregény, különösen, mikor a
feleség feldarabolásához érünk. A 20–21. fejezet ehhez az eseménysorhoz kapcsolódik, a kirobbanó polgárhá-
ború történetét mondja el.

1–10. A lévita, a feleség és az após

A történet első epizódja Betlehemben játszódik. Az egyik kulcsszereplő egy lévita, aki valahol Efraim távolabbi
vidékén lakik, betlehemi feleségének apjához utazik, mivel az asszony elhagyta őt, és visszatért a szülői házhoz.
Ami első olvasásra is szembeütő a fejezet kapcsán: az egész történet szigorúan az anonimitás elvei alapján
kerül megfogalmazásra. A szöveg nem nevezi meg a szereplőket, ők csak „a lévita”, „az asszony”, „a nő apja”,
„a szolga” [mindezek a lévita vonatkozásában], valamint „egy öregember”, ill. „a város férfiai, elvetemült em-
berek”.

Nem teljesen világos, hogy a feleség miért tért vissza az apjához. A héber szöveg szerint az asszony paráznasá-
ga miatt ment az apjához, ez azonban kortörténeti és szövegkritikai alapon egyaránt problémás. Az első problé-
ma: a paráznává lett lányoknak nem szokás menedéket adni apjuk házában, és a férjük nem szokott értük
menni négy hónap elteltével. Kivéve, ha a lány paráznaságát a férj okozta, vagyis azért tért vissza, mert őt áru-
ba bocsátó férje elől csak ott talált menedéket (a történet viszonyai közepette minden lehetséges). A nyelvi
nehézség abban áll, hogy a héber *tišneh* (*շնב* – paráználkodni) kifejezés a LXX variációjában *örgiszté*, vagyis
csak annyit mond, hogy megharagudott rá, és elment. Érdemes megjegyezni, hogy a Károli fordítás és az új
fordítás a masszoréta szövegen nyugszik, a legújabb próbakiadás viszont a LXX verzióját veszi át (bár érthet-
etlen, hogy a 21. században a próba fordítás miatt a régies „megharagudott *red*” formát hozza!). Javasolt a *շնב*
helyett *շնב* – elhagyni, eltaszítani szó; de a magyarázat szempontjából a lényeg: a szöveg nem teszi egyértel-
művé, hogy mi volt a távozás oka.

A férj megérkezése után az após és veje öt napon át esznek-isznak. Végül az utolsó nap, esti szürkületkor ke-
rekednek fel, a férj, a szolga és az asszony, két számmal. Eljutnak Jebúsizig, vagyis Jeruzsálemig.

11–21. Éjjeli szállás Gibeában

Jeruzsálemtől a szolga előhozakodik az egyetlen logikus és megfontolt érvvel: szálljanak meg, mert esteledik
(11.v.). Érdekes, hogy (legalábbis jelen magyarázó szubjektív véleménye szerint) ez az első egyértelmű és józan
mondat az egész történetben. A feleség távozása titokzatos, a férj szándéka nem lesz világos, az após marasz-
tal, ahelyett, hogy segítené az útra készülőket – egyedül a szolga gondolkozik logikusan és érthetően, és az ő
tanácsát sem fogadják meg. Elvileg a férjnek igaza lenne, hisz nem akar idegenek közt szállást keresni, hanem
inkább az izraeliták városába térne be, – de amint hamarosan kiderül, ekkoriban itt kevésbé volt biztonságban
az utazó. Feje tetejére állt a világ.

Tovább mennek Gibeába. A város a bibliaolvasók előtt leginkább Saul király városaként lett ismert, pár kilo-
méterre fekszik csak Jeruzsálemtől. Leülnek és várnak – azt teszik, amit a többi kortárs utazó, a vendégjog ősi
szabályai szerint jön majd valaki és befogadja őket. Illetve: jönne, ha normálisak lennének a viszonyok. Végül
egy öregember mutat erre hajlandóságot, akiről azt tudjuk meg, hogy maga is efraimi jövevény. Ez a motívum
kezd emlékeztetni 1Móz 19 hírhedt elbeszélésére, vagyis Sodoma történetére. Később a párhuzam nyilvánva-
lóvá válik, de az öreg utolsó félmondata (20.v.) rossz tapasztalatokról árulkodik, és meglehetősen balsejtelmű.

22–30. „Nem történt ilyesmi ... mind a mai napig.”

A gibeaiak nem különbek Sodoma lakóinál. Ugyanaz történik, mint egykor Lót házában: a férfiak azt követelik,
hogy az öreg adja ki nekik a házában vendégeskedő férfit. Természetesen az elbeszélés megítélése az olvasó

vérmeáskletétől függ, de a magam részéről nem vitatom, hogy a férfi kikérésének indítéka szexuális jellegű. A házigazda felajánlása is ebbe az irányba mutat – a házban lévő nőket ajánlják fel a szorongató tömegnek. Itt találjuk az egyetlen különbséget 1Móz 19-el: Gibeá lakói belemennek a cserébe. A történet folyamatosan egyre mélyebbre visz. Eredetileg a felajánlás a gazda hajadon lányáról és a másodfeleségről szólt, végül csak az utóbbi kerül az utcára. Egyszerűen kiadják.¹ Vajon azt sugallja ezzel a szöveg, hogy a házigazda vendégek iránt tanúsított védő funkciója csak a férfiakra terjedt ki?² A szerencsétlen nő számára kezdetét veszi a borzalom, ezt a 25.v. szókincse egyértelművé teszi (*yā', 'll, slēb*; legkifejezőbb ford. Károli). Eközben a férj a házban lefekszik aludni, reggel pedig felkerekedik, menni készül! Szívtelen, gonosz ember? Lehet. De az sem kizárt, emberileg nézve és különösen a történet végének ismeretében, hogy ekkor ő már nincs magánál – és ki tudja, magánál volt-e még előző este? Lehet, hogy már rég „minden mindegy” alapon cselekszik. Ez természetesen nem menti fel, sem akkor, amikor csak úgy odaszól a földön fekvő feleségének, hogy keljen fel, sem akkor, amikor a számára teszi, sem akkor, amikor testét darabokra vágja. Nem lehet érteni viselkedését, és nem kell felmenteni őt, vissza kell utalni a fejezet elejének rejtélyére, nem tudjuk, hogy neki milyen része volt az asszony távozásában. Mégis, a magyarázatnak emlékeztetni kell arra, hogy ez a történet elsősorban a túrhetetlen viszonyokat, az istentelenség következményeként mindent elborító erőszakot és bűnt írja le, nem pedig emberünk karakteréről lebbenti fel a fátylat.

¹ Niditch szerint ez a történet mélypontja. Niditch, Susan: *Judges*. OTL Westminster John Knox Press, Louisville, London. 2008. 192.

² Younger szerint ez a helyzet. Younger, K. Lawson: *Judges / Ruth*. The NIV Application Commentary. Zondervan, Grand Rapids, Michigan. 2002. 357.

Prédikációvázlat

Mit akar mondani nekünk Isten egy *ilyen* történeten keresztül? Beszélhetünk egyáltalán üzenetről ott, ahol a történetre az egyetlen használható jelző a borzalom? Van üzenet ott, ahol az áldozat halálát okozza a csoportos nemi erőszak? Ahol ugyanennek az áldozatnak a testét darabokra vágják? Brutális ez a történet, amivel kapcsolatban talán az a legmegdöbbentőbb, hogy benne van a Bibliában.

1.a. Történetünk bibliai történet, ezért aztán biztosak lehetünk abban, hogy Isten tartogat számunkra üzenetet ebben a fejezetben is. Az elbeszélés mindenekelőtt megmutatja, hogy hová vezet, ha a nép hagyja, hogy az országban úrrá legyen a fejtelenség, a káosz. Figyelni kell a könyvön végighúzódozó szomorú tendenciára: az egész látszólag ártalmatlan dolgokkal kezdődött, a nép csak az Úrtól fordult el. A történet végét itt olvassuk, voltaképp ez a város pontosan úgy viselkedik, mint annak idején Sodoma, a város, amelyet eltörölt Isten a föld színéről. De nem tehetjük meg azt, hogy csak a végső borzalomra figyelünk, látnunk kell, hogy mi minden előzi meg a végzetes éjszakát. Négy hónapot tölt külön a feleség a férjétől az apja házában, ami az ókori Izrael viszonyai között önmagában botrány. Ha valaki parázna-ságot követett el, apja sem adhatott neki menedéket. Ennek a családnak volt egy titka, amit senki nem ismert – és ez a titok előlünk is rejtve marad. Mielőtt elindulnának haza, napokig lakomázik a két férfi, vő és após. Csak a feleség, aki körül az események forognak, csak ő marad néma. Lehet, hogy ez a történet mindenestül, a korai, titkos szakaszában is a nő áldozati szerepéről szól. Arról, hogy ez a nő visszamenekül az apjához, aki visszafogadja, de végül mégis férjürával kell tartania.

1.b. A történet második állomása Gibeá. Itt az érkezés után történik az első botrány: senki sem fogadja be őket. Az ókorban a városba érkező vendég egy vendéglátó háza oltalma alá került; itt viszont nincs, aki befogadja őket, csak egy öreg idegen. Ismét: mintha csak Sodomában lennénk, ahol csak egy idegen volt, és neki kellett befogadni a vendégeket. Ez az egy készséges ember sem tudja azonban betölteni vállalt feladatát, képtelen megvédeni vendégeit. Szorongatják, ordítanak háza előtt, meg akarják kaparintani a lévitát. A szándék egyértelműnek tűnik, szexuális az indítékuk, de a fő hangsúly sokkal inkább arra esik, hogy hatalmukat bizonyítsák felette. Bizonyítani akarják, hogy itt ők az urak, hogy bármit megtehetnek, meggyalázzhatják az ide érkezőt, a kezükben van. A lévita feláll, és egyszerűen kiadja nekik a másodfeleségét. Aztán bemegy a házba és lefekszik aludni. Van olyan magyarázó, aki szerint ez a történet igazi mélypontja. Innen nincs lejjebb. Kiadja a nőt, mintha egy tárgy lenne – vigyétek. Ő pedig ismét csak néma. Eljön a reggel, de azt ő már nem éli meg. Hazaérés után darabokra vágott teste viszi majd a hírt Izrael határába arról, hogy milyen mélyre sikerült süllyedni a káoszba hulló népnek. Amikor Istent valahol becserélik valami másra, ahol elkezdik szabadon értelmezni a morál örök alapjait, a történet vége csak tragédia lehet. Itt a tragédiáról a meggyalázott nő teste árulkodik.

2.a. Ugyanakkor történetünk nemcsak a nép, hanem az egyén, az áldozat szempontjából is értelmezhető. Ha csak az asszonyra koncentrálunk, akkor először azt kell észrevennünk, hogy az áldozat névtelen. Semmit nem tudunk erről a nőről – pl. azt az elemi információt, hogy mi volt a neve. Csak kapcsolatait ismerjük úgy-ahogy: tudjuk, hogy nem árva és nem is hajadon. Napjaink tragédiáiban tudatosan is anonimizálnak – csak nálunk nem az áldozat, hanem a tettes marad sokáig névtelen. Amikor pedig valaki gyanúba keveredik, akkor kezdetben a híradások csak nevének kezdőbetűit adják meg. Az áldozat névtelensége azonban nem a jogait védi. Az áldozat névtelensége mintha jelentéktelenségét húzná alá sokszor – az ugyanis nem szenzáció, ha megölnek „egy nyugdíjast”, „egy hajléktalant”, „egy özvegyet”, stb. Ha egy hírességet ölnek meg, az egész más! Ebben a történetben a névtelenség nem csak azért érdekes, mert az áldozat jelentéktelen. Itt minden szereplő névtelen. A gyilkosok is, a férj is, a szolga is, az após is, a vendéglátó is. Ez a névtelenség egy kimondatlan vád: ebben a világban olyanok a viszonyok, hogy bárki válhat áldozattá és bűnössé is egy pillanat alatt. De ez nem ok arra, hogy beletörődjünk a mai áldozatok névtelenségébe. Ami „egy nyugdíjossal” történik, az valójában egy egyénnél történik, egy személyiséggel, aki nem egyszerűen egy csoport képviselője! Nem „másvalaki”, hanem lehetne az én szerettem – vagy akár lehetnék én magam is.

2.b. Az áldozat néma. Talán a legfeltűnőbb a történetben, hogy a nő egyáltalán nem szól egy szót sem egész idő alatt. Nem alakítója az eseményeknek, hanem elszenvedője. Úgy történnek vele a dolgok, mintha körülötte történének. Tragikus ez is – mert oly gyakran van ez így ma is. Legtöbbször az áldozat gyenge, önmagáért kiállni nem tudó, semmibe vett ember. Akivel bármit meg lehet tenni. Akire ha ráparancsolnak, megy – és akit

ha kivisznek, kimegy. Ez a szerencsétlen nő olyan, mint sok mai áldozat – elvonszolja magát a küszöbig, de senki nem hajol le hozzá. Reggel is csak odaszól neki a férj – „kelj fel”.

2.c. Az áldozatot a családon belül kell keresni. Nehéz lenne megmondani, hogy kinek az áldozata ez a nő valójában. Természetesen, ha mint krimi olvassuk, akkor a válasz könnyű: a csőcseléké. De biztos nem a férjé, aki odalökte, mentve saját magát? Biztos nem az apjáé, aki addig erőltette a vendéglátást, míg el nem múlt a nap? Ha nem tette volna, nem kellett volna Gibeában éjszakázniuk! Ebben a családban mindenki tudta, hogy mi a jó – neki. Illetve: senkit nem érdekelt, mi is lesz vele. Ez az igazi áldozat: a család, aminek óvni és védeni kellene őt, erre a feladatra tökéletesen alkalmatlan. Ez teszi őt igazi áldozattá.